

פרשבורג - פראג^(*)

מנחם פרידמאן

לפני כמאה שנה בערך התגוששו בתוככי היהדות שני זרמים שונים: האחד מתון ופשרני, והשני חזק ושונא-זיתורים. שניהם הדגישו, כי אך טובת העם והדת לגד עיניהם. לאיש שעמד מן הצד והתבונן במאבק-האיתנים, קשה היה להבחין ולהגדיר את המהות והמטרה הניגודית-קוטבית של כל אחד מן הצדדים הלוחמים. חסרה לו הבהירות הפשוטה, בכדי שידע להסיק לאיזה מן הצדדים רצוי לו להצטרף. אך לנו בני הדור המאוחר, שחי כיום, מפאת המרחק בשנים ותהפוכות הזמן, נקל ביותר להסיק מסקנה. ספר תולדות התפתחותם של הזרמים האמורים כבר נחתם, ופירותיהם אחריהם מאפשרים לנו לערוך את מאזן הישגיהם, ולסכם את הסך-הכל.

פרשבורג ופראג - שתיהן היו ערים מפורסמות שיצא שמן בעולם היהודי, בזכות הרבנים הגדולים שניהנו בהן פאר, ובזכות חיי הציבור היהודי היפים, שפיכו בתחומי הקהלות המעטירות הללו.

ברם, בנשוב זרם התקופה החדשה, עם התחלת ימי ה"השכלה", מצאו הרבה ממנהיגי ישראל לנכון, לחוב-קודש כביכול, לשנות את אופי החיים היהודיים ול"תקנו", להפיג את טעמו, ולהתאימו לרוח הסביבה הלא-יהודית.

הרבה מן ה"מתקנים" האמינו בטעות, כי בגמישותם ובוותרנותם יעלה בידם לרכוש את לבם של החוגים שנתרחקו קמעה מן המקור, ולהצילם מטמיעה ושמד ר"ל. אך לא כן דימו מנהיגי ישראל האמיתיים, המושרשים והמוצקים באמונה. הם לא נתנו להתעות עצמם על ידי רוח-הזמן, וקראו באומץ-לב ובגאון:

לא! אסור לתת מקום לחצאיות ולהתפוררות, לא פשרה ולא ויתור, אנחנו רוצים לקיים את התורה במילואה, בשלימות, ולתכלית זו נילחם ונעבוד במסירות נפש ועוז.

פרשבורג ופראג היו אז שתי ערים מרכזיות, שבהן התרכזו טובי הכוחות של שני הצדדים הנלחמים על גישתם ושיטתם, כיצד להטיב את מצב היהדות באמצעים שונים.

בפרשבורג נתקלה מלחמת התנופה של ההשכלה בחומה הבצורה והחזקה כברזל - באישיות הסלע והחלמיש של ה"חתם סופר" זצ"ל, בסיסמתו "חדש אסור מן התורה!" קעקע עד היסוד, ועד תום, כל נסיון ל"תקן" את התרבות הישראלית. גם בנו וממלא מקומו, ה"כתב סופר", לא שנה אף קוצו של יוד מתורתו הקדושה של אביו: יקוב הדין את ההר!

(*) מאמר זה נתפרסם בשעתו בעתון הצרפתי-יהודי בשטרסבורג "לא טריבון זשויוו", ולרוב חשיבותו הועתק גם בשאר העיתונים.

לא כן בפראג. תנועת ההשכלה מצאה כאן לפניו מנהיגים מתונים, שהיו מיואשים, ובטוחים ששום התנגדות לא תועיל לעצור בעד הרעה. סיסמתם היתה: "שמאל דוחה וימין מקרבת"! הם אמרו בנפשם, שאין לך אמצעי טוב מליטול את כלי־זיינה של ה"השכלה" עצמה ולהלחם בה, הם דימו, כי בפשרות יעשו את הריפורמים פחות מזידים ומשחיתים. וממלאי־מקומם של אלה כשי"ר (רפפורט) וכו', כבר מצאו לנחוץ ללכת צעד אחד קדימה ולסטות עוד יותר משביל־הזהב של הראשונים. תאונת־הממשלה של המשכילים גדלה והתפתחה במשך הזמן. רפפורט וסייעתו כתבו בלשון מתרפשת לכמה אופנים, צפנו בכל מלה משמעות מרובת־אנפין, שאפו למצוא חן בעיני כל, ועל כל מעשה מצאו תירוץ: הוראת שעה שאני!...

וכה התלקחה המלחמה בין בעלי "חדש אסור מן התורה" ובעלי "הוראת שעה שאני". כל צד גייס לעצמו, כמובן, סניגורים וקטיגורים.

היהדות הפולנית, בהיותה רחוקה משדה המלחמה, הביטה במתיחות לעבר המתאבקים במזרח אירופה וחיכתה ל"מי ינצח".

* * *

מי ינצח?

זאת יספרו התוצאות. המאורעות יחרצו משפט. בעברי במסעותי מפולין ללונדון, במסגרת תעמולת יח"ל, היתה לי ההזדמנות לבקר בפרשבורג ובפראג, ולסקור את מצב החיים היהודיים בשתי הערים העתיקות ועתירות־היחס.

אם פרשבורג דהאידנא מתגאה בגדוליה וצדיקיה הנחים ב"בית החיים" שלה, הנה יכולים גם גדוליה וצדיקיה הקדמונים, לא־פחות, להתגאות בפרשבורג דהשתא. הגדולים ההם הנם בני אלמות, בזכות חדושי־התורה שנאמרים בפרשבורג בשמם; שפתותיהם דובבות לא רק בקבר אלא גם בחיי הדור הזה.

עוד היום שונים בפרשבורג מה ששאל מהר"ם ברבי זצ"ל, ומה שהשיב ה"חתם סופר" זצ"ל. ואם אנחנו בפולין יודעים לספר הרבה מחריפותו של רבי משולם איגרא זצ"ל, הנה לעומת זאת יודעת היהדות הפרשבורגית הרבה יותר לספר מצדקתו, כי מטרתה היא לסדר ולעצב את אופי חייה על פי הדוגמה הקלאסית של מאוריה הגאונים.

על כל צעד ושעל אתה ממשש את הדופק החי של היהדות, פה אתה מוצא את חדר־השעור של ה"חתם סופר", ה"שיעור שטובע" המפורסם, שלומדים בו מאות בחורים תלמוד ופוסקים, שם תמצא גם מנינים קבועים עוד מזמן מהר"ם ברבי ומהר"ם איגרא זצ"ל, קשר אמיץ קיים פה בין החיים ובין אלה שהלכו לעולמם.

במרוצת השנים השתפרו הרבה דברים על יסוד היש העתיק, הרבה מוסדות צבוריים